

Sevéda z vsemi in z vsakim učencem ne more tako občevati, vendar pa z nekaterimi, kateri potem druge vzpodbujajo in za koristno branje unemajo. Umevno je, da pri taki odrasli mladini zdaj vpliva čestita duhovščina lahko mnogo več, nego učitelj in šola.

Kaj pak donaša tako trudljivo delovanje učitelju? Ali se mladina potem ravna po pravih načelih?

Star pregovor pravi: „Kakor se drevesce nagne, tako drevo raste“ in ravno tako se godi tukaj. Veselje do branja ostaja v srcih takih mladeničev in deklic vedno živo, tako, da o prostih urah — o praznikih in o nedeljah in po zimi radi berejo sami za se in tudi drugim — mej tem, ko nekateri iz mej njih posedajo po gostilnah in slabih družbah, kjer se žalostno kvarijo na telesu in duši. Toda ne samo to, tudi gmotno stanje takih mladeničev in poznejih posestnikov je bolje, njih vera ostane prava, veselje do dela je živo, zdravje in poštenost ostaneta nedotaknena, in slednjič tudi prihodnja generacija ima dobrega pričakovati, ker njih otroci so navadno dobro vzgojeni, ter posnemajo svoje poštene stariše.

S tem, sevéda, nij rečeno, da je učitelj kakor prerok v svojem kraju, da bi nekako čudeže delal, da bi bili vsi ljudje dobri, marljivi in varčni; vendar pa množica, velika večina uživa dobrote tacega učiteljevega delovanja.

Spoznavmo tedaj, da ima učitelj dve nalogi: on mora biti pravi učitelj in zraven tudi pravi — vzgojitelj. Drugi del njegove naloge je važnejši, ker vzgoja enkrat zamujena — je vedno zamujena; malo več ali manj učenosti je pa vse jedno, ker dejansko življenje uči nas dan za dnevom.

Zato naj bode vsacega učitelja glavno vodilo pri njegovem delovanju, da svoje učence ne le v vednostih poučuje, temuč naj jih pred vsem tudi lepo vzgoja, kar ima najlepšo priliko pri čitanju v šoli in zunaj šole. A. L.

Knjiga Slovénka

v
XIX. veku.

Janez Traven (Traun) r. v Dobu 25. dec. 1781, posvečen l. 1813, duhoven pomočnik pri sv. Petru, nato v stolni cerkvi, župnik v Poljanah, naposled dekan v Ribnici, u. 19. sept. 1847. Slovenski je priobčil samo:

Opominjevanje k' pokori v' svetim letu 1826, to je: Pridige od odpuštkov, od pokore in nekterih drugih resnic, ktere grešnika k pravi pokori budé. Jih je pridgoval Janez Traven, fajmošter v Poljanah nad Loko. Natisnil Jožef Blaznik (1829?) s. 389. Škofijsko privoljenje je 20. grudna 1828. — Stvar in obliko naj pojasnjuje predgovor:

„Ves čas lanskiga svetiga leta niso bile skoraj vse moje pridige nič drugiga, kakor opominovanja k pokori, in premišljevanja, kaj je treba k resnični in stanovitni spravi z Bogam; kako je Mati s. katolška cerkev grešnike s svojo ojstrostjo, in z odpustiki vselej le k pokori napeljevala; kako bi mogli grešniki zavoljo ojstrosti pravice božje in hudobije svojiga greha tudi še zdaj pokoro delati, in de bi jo raji in ložeji delali, premišljevati, kaj, in zakaj so na svetu, kako grenak je sad greha, kako britka smert, kako strašna večnost njegovo plačilo. Ker je gotovo, de človek le zato tako lahko Boga zapusti, ker ne premisli, kaj stori, kedar greši; le zato v svojih hudobijah ostane, ker si dosti k sercu ne vzame, kako se mu bo na zadnje godilo, in kam ga bojo perpeljale

njegove hudobne pota; si le zato per svojih nar večih pregrehah še nebesa obeta, ker ne spozna, in mu ni mar spoznati, kaj in kakšna je prava pokora: bi pač res ne moglo zanj biti nič bolj zveličanjskiga, kakor živo in večkratno premišljevanje takih resnic. Iz želja morebiti marskterimu pomagati in ga zbuditi k takimu premišljevanju in v tem k pravi, resnični pokori, sim potim te pridige nekoliko bolj zdelal, nekatere reči perstavil, druge izpustil, in jih sploh tako pre naredil, de niso le za sveto leto, de so za vselej dobre, in vam jih tukej, ljubi Slovenci! podam, poln zaupanja, de jih ne bote brez sadu brali. K tem sim perdjal tudi pridigo od plesa, iz ktere bote spoznali, kaj misli od njega naša mati s. katolška cerkev, kaj moremo tedej tudi mi nje otroci od njega misliti. Berite jih le, in poslušajte brati s takimi željami, s kakoršnimi so vam spisane, in vam bojo gotovo veliko pomagale: pravične od greha odvrāčevale; grešnike k pokori perganjale. — Kazalo: Od nekdanje ojistosti cerkve proti grešnikom . . . Odpustiki naših časov . . . nekdanji . . . Od ojistosti pravice božje. Od hudobije greha, usmiljenja božjiga, odlašanja pokore. Človek popoten na svetu. Od smerti, sodbe, pekla, nebes; spraševanja vesti, grevinge, spovedi, vredniga in nevredniga sv. obhajila, od povernjenja v greh . . . Od plesa. — „Ti nagovori so posebno lepi, in v vsakem oziru presežejo vse, kar je doz daj taciga bilo natisnjenega“ — piše Metelko; morda v preostrem duhu tedanje dobe (?). — Spisal je pa Traun brezimenno v latinskem jeziku:

a) *Sensa sanctorum Ecclesiae Doctorum ac Patrum circa usum matrimonii.* Viennae, 1832. 8. X. 238. Typis J. P. Sollinger.

b) *Supplementum ad Sensa sanctorum Ecclesiae Doctorum ac Patrum circa usum matrimonii.* Viennae 1835. 8. IV. 74.

c) *Regimen animarum ad mentem ss. Patrum sive Tractatus Patristicus de summo officii pastoralis momento, perniciosissimisque in illud peccati sequelis* Labaci, 1848. 8. 354. — „Travnovim bukvam bi se po vsi pravici smelo reči cvet svetega pisma v zrekih svetih očakov; ker v duhu s. pisma zedinjeni vsi le eno učé“, pravi spet Metelko, menda v istem smislu. — Sicer piše „Auctor“ v „Praefatio ad Sensa“ na pr.:

„In universa morum disciplina vix datur quidquam, in quo, quid fidelibus sit praecipendum, difficiliter determinetur ac periculosius, quam in iis, quae circa conjugalem versantur castitatem . . . Id unum ergo te rogo, Lector benevole! ut animo sincero, omnique partium studio immuni legas citata opusculi: et si unum alterumve ad indicandam tibi cuiusdam S. Patris mentem minus suffecerit, cum aliis per opusculum dispersis conferas, nec eis quidquam deroges, eorum ex contextu evulsionem obtendens, nisi postquam ex ipsis, de quibus hausta sunt, fontibus id perspexeris; ceterum autem omnem ejus doctrinam, sive placuerit, sive rigorosior, aut plane laxior visa fuerit, non mihi, sed sanctis tribuas Ecclesiae Doctoribus ac Patribus“.

Anton Krempl r. pri sv. Petru (v Črešnjevcih) zvon Radgone l. 1790, šolal se v Mariboru in v Gradcu, posvečen l. 1814, služil v duhovnem pastirstvu pri Svetinjah blizo Ljutomera, v Ormožu in Ptuju, župnik pri sv. Lovrencu l. 1827, v Mali Nedelji l. 1836, kjer je um. 20. dec. 1844. l.

Pisariti je jel vže bogoslovec v Gradcu slovenske povedi, pesmi itd. Sad se je prikazal v Ormožu, kjer je zapel o štireh letnih časih ter zložil pesmi za vse nedelje po evangeljih. V Ptuju da na svetlo „slovensko-nemški katekizem“. Pri sv. Lovrencu spiše „Molitvenice“ srednje velikosti za ljudstvo, v Mali Nedelji pa „Male molitvenice“; slovenske predpise za učence; evangeljščice s kratkimi nauki (Sveti nedelni ino svetešni Evangelji, z kratkimi iz njih izidočimi navuki — 1843); berilo za II. razred; zgodovinske sestavke „der Pilger“;

nekaj zgodovinskih in narodnih pesmi itd. Zastran jezika pokloni mu dr. Prešern šaljivo, a ne žaljivo — sršena:

Krémpeljnu.

Nisi je v glavo dobil, si dobil le slovéšino v krémplje;
Duh preonémčeni sláb, vóljni so krémpļji bilí.

„Res je, Krempeljnova beseda posebno oziroma na skladnjo ima mnogo neskladnega, vendar jezikoslovec si more iz njegovih spisov marsiktero kleno zrno posneti, narodu pa je beseda razumljiva, da si v večih primerih ima nemstvo za omero, ker naš narod je zveden in umen. Kr. slog je dostikrat čalaren, in prosti narod ga večkrat bolje zлага; vendar sme se mu nekako prizanesti za ono dobo. Sicer pa smem reči, da je Kr. mnogo več ljudstvu vcepil narodnega duha, nego Prešeren po svojih žalostinkah, da si je pesniško umetnost temeljito gojil. Vsak na svojem mestu . . . K. je bil glasovit crkveni govornik, kedar se je zvedelo, da o kakí svečanosti ali drugi priliki ima govoriti, vse je vrelo onamo . . . Kar je K. povedal, bilo je narodu sveto . . . Krempeljna je najviše poslavlilo zgodovinsko delo „Dogodivščine“; v teh se je pokazal pravi učnik slovenskemu narodu, jegovo ime ostane neumrljivo . . . Sicer treba je omeniti, da ta knjiga ni brez pogrěšek, kakor navadno vsako zgodovinsko delo (Slov. Matice Letopis 1869. I. str. 86 — 94: A. Krempļj, spisal Raičev Božidar).“ — Pri rokah so mi naslednje knjige:

1) Branje od tih v' kmetičke kalendre postavljenih ino nekerih drugih Svetnikov. Vkupspravleno ino vundano od Antona Krempļ, Farmeštra per sv. Lovrenci zvun Ptuja. Z' dopušenjom tih Višiših. V Gradci, 1833. 8°. 328. Natisk in papir od Andréja Lajkama dédičev. — Zapopadek ino kazitel (321—328) na pr.: Afra, Andraš, Balaž, Dušni den, Gedert, Jezaias, Judaš Tadeus, Lukaž, Margeta, Marinus, Mathej, Mathiaš, Metud, Mihal, Miklož, Sveci vsi, Verban, Vido, Vorih, Ciril itd. — Geslo mu je: „Resnično! življenje tih Svetnikov je nič drugo, kak Evangelium v' djanjah skazan“. Sv. Franc Sales. — Gledé na notranjo vrednost pa na vnanjo obliko bodi na pr.: 10. den Sušca. Sveti 40 Manterniki.

„Sveti Ciril ino Metud, Škofa. Totima dvema Svetnikoma imajo ti kre Dunaje, ter v' Pemski, ino Moravski deželi prebivajoči Slovenski narodi zahvaliti, de so na keršansko vero obrnjeni. Ciril, prejd Konstantin, ino Metud sta dva brata, v Tesaloniki od imenitnih starših rojena. Onedva sta vu vseh posvetnih znanjah dobro podvučena bila, ino sta spervega dobre posvetne službe dobla, potem pa, kir sta htela ludi k' pravi veri spravlati, sta svoje službe popustla, ino sta šla k tem Konstantinopolitanskem Patriarki sv. Ignaci, ino sta Mešnika postala. Kak je potli Chazarski narod za keršanske predgare prosil, sta ta dva brata tá poslana, ino sta to Apoštolsko delo tega na Kristjanstvo povernenja z veseljom začela. Ciril je sv. pismo ino druge potrebne bukvice na slovensko prestavil, ino nujno delo je imelo en čudežni naprejde. Ves narod zred svojim deželskim poglavarom je keršansko vero gorvzel, nastalo je veliko cirkvih, ino ludje so krotkeši ino smilečneši postali. Kak je to storjeno bilo, sta onedva v Bulgario mogla iti. Tudi tam sta krala ino vso ludstvo na keršansko vero obrnila. Potem sta se podala k Serblanom, Bozniancom, ino Slavoncom, ino sta zadnič prišla na Vogersko, ter v Pemsko ino Moravsko deželo. Povsod sta vužgala luč prave vere, pelajoča neverne k veri, neznajoče k resnici, grešnike k pravi pokori. V Moravski deželi je ta prava vera ravno že prejd predgana bila, ali blodnje, pregrehe ino neverstvo je njo zupet skoro celo dolzaterlo. Ti Moravski kral Radislav je tedaj ta dva brata v svojo deželo poklical. Onedva prideta, ino sv. Evangelium z veseljom ino zevsoj skerbnostjoi predgata, tak, de je to ludstvo na nujne predge in serčne opominjanja veliko malikov

zaverglo, ino trojnoedinemi Bogi lepe cirkve gorpostavlo. Ob enem so šole vpelali, ter pobožne Mešnike ino zastopne školnike gorvzeli. De bi pa Moravci keršansko vero z tem bol štimali, ino se po njoj ravnali, tak sta onedva vso božjo službo v slovenskem ino vsem zastopnem jeziki opravljala. Kak je Rimski Papež zvedil, kelko lepega ino dobrega sta ta Apoštolska brata v Moravii storila, je njidva v Rim pred se povabil. Onedva precu greta, ino kak sta v Rim pred Papeža prišla, je on njidva prijatelno gorvzel, ino poterdil vse to, kaj sta v Moravii naprejevzela ino storila, ter je njidva za Škofa žegnal, njujne tovarše pa za Mešnike ino Diakone. Ciril je v Rimi ostal, ino v enem klostri sveto vmerl v tem leti 868 (pr. 869); Metud pa je nazaj v Moravio šel, ino je z serca gorečnostjo poterdjaval ino povekšaval vero ino navuk Jezusov. Ali tečas so nemški Škofi tega Apoštolskega moža per Papeži zatožili, kak de bi on kaj novega bil vpelal, ino se od tega od cirkve vpelanega reda razložil, ino on je, kir je zdaj že drugi Papež bil, mogel v Rim pred njega priti. Metud je pa svojo reč tak modro ino terdno zagovoril, de je Papež njega z velikim poštvanjem odpravil, njegovo vso djanje poterdil, ino njemi dopustil, božjo službo v slovenskem jeziki opravljati, ino ga je za Višišškofa črez Moravio postavil. Potem je njega Pemski deželski vajvoda Borivaj k sebi povabil, de je njegovo ženo ino otroke, ter veliko Pemcov kerstil, ino nekere cirkve gorpostavil. Kir je pa zadnič od svojega Apoštolskega dela oslabil, je zopet šel v Rim, ino je tam ostal, doklam je njega Bog k sebi vzel v tem leti 882 (pr. 885). Tota dva sveta Škofa sta od Boga tudi zadobla dar tih čudežov, ino se po pravici imenujeta Apoštola tih Slovincov.

Nemci so nas Slovence od negda čertili, ino še nas zdaj čertijo; ali zahvalmo mi-lostivnemi Bogi, kaj je našemi narodi poslal razsvečene moži, ker so naše predstarše vučili to vero, v ker se pravi: „Mi preganjanje terpimo, ino prenesemo, drugi nas pre-klinjajo, ino mi prosimo (I. Cor. 4).“

2) Kratke Predge na vse nedele ino svetke celega leta. Vkupsprav-lene ino vundane od Antona Krempl, Farmeštra per sv. Trojici mále Nedle z dol Radgone. Pervo leto. V tréh razdelkih (Od Adventa do Finkoštih. Od perve do poslednje nedele po Finkoštih. Predge na svetke. V Gradci, 1839. 8. 241. Založil Franc Ferstl. Joh. Lovr. Greiner. Natis ino papir iz Tancerove natiskarnice ino papir-nice. — Drugo leto. V treh razdelkih. Pristavek. V Gradci 1839. 8. 224. — Na Vuzemsko ali Velikonočno nedelo (Perčetek. Razpelnje. Dokončanje) . . Na sveti Den, ali na Božič. Na velko Križovo. Na Télovo. Na velke Meše den. Na vseh Svecov den. Za šole. Za novo Mešo. Na den vseh Angelov Varuhov. Na den cirkvenega žegnanja.

3) Dogodivšine Štajerske Zemle. Z posebnim pogledom na Slovence. Spisal Anton Krempl, Farmešter per mali Nedli v slovenjih Goricah, sočlan znotrajno-austrianske dogodivšinske družbe. V Grádcu, 1845. 8°. 262. V zalogi per Franci Ferstli bukvočerzi. — Geslo: Historia je priča časov, luč resnice, oživljenje pameti, vu-cenica življenja, oznanica davnosti. Cicero. — Razpravo kaže „Zavjetek: Vpelanje. V štirih zvezkih, a osmerih preteklih: 1. Od pervega znanega obludovitenja do rimske oblasti; 2. do preselitja narodov; 3. do Karla Velkega; 4. do Leopolda Markeža; 5. do cesara Maksimiliana; 6. do Ferdinanda II.; 7. Jožefa II.; 8. v čase austrianskega cesara Ferdinanda I. l. 1843. In po vseh teh razdelkih kaže se ravno tako: Štajerska zemla v svoji divjosti, v svoji prosti sloboščini, v rimski podložnosti, pod mnogoverstno oblastjo v tožnem stališi, v nemških ino madjarskih bojih, v svojodeželstvi pa v nemiri, v oživ-lenji, v nemiri; oblehkotena, potem v boji, zadnič v miri. — Imena Predplatitelov, in mej njimi sloveči profesorji ruski: Bodjanski, Panov, Preis, Sreznjevski itd. Popravljenja. Slike so vmes: Ferdinand I. Probus. Samo. Karl Vél. Premisl. Maksimilian I. Ernst.

Maria Terezia. Jožef II. — Preték vsaki sklepa s pesmico vzajemno z njega povestnico, v kateri se opisujejo po razstavih na pr.: 1. Ludstva, ladavci, deželne zgodbe. 2. Telo, živež, obléc, jezik, šege. 3. Vojska, orožje. 4. Vera, duhovstvo, cirkvenstvo. 5. Gospodstvo, podložnost, lastinstvo, davke, dače. 6. Obdelanje zemle, družbinsko ino hišno življenje. 7. Meštrie, teržtvo, penazi. 8. Umetnosti, vučnosti, znajdenja. — Izmed pesmic bodi po dobah na pr.:

I.

1. Če pogledam zdaj na konci
Ti pretek ves skupa vzet,
Noričani no Panonci
Veselijo moj pogled:
Prosto njihovo življenje,
Bivšo njim stotine let,
Kaže že njih oddivjenje,
Odpri njim se lepši svet . . | 3. Že z veseljom si Slovenka
Kopa, orje njivice,
Vseja si ta luba ženka
Proso, oves, ječmen v nje;
Setvo rodovito zraste,
Že zoriti se hiti.
Kak te beložute klase
Spevajoča si gleda! . . |
|--|---|

II.

7. Za besedo materinsko,
Kera nam tak draga je,
Nam vi davate latinsko,
Ter ostudne nam Bogé.
Vse to radost naš'ga mira
No veselje narodno
Do znotrine nam razdira,
Mi se le raztožimo. | 8. Nam sloboščina je vzeta,
Vredna več, kak celi svet,
Ah k tiranstvi bo pripeta
Nam ostala mnogo let! —
Eno oblehkotne žare
V našo bridkost priti dá,
To, kaj Rimi dá cesare
Vitežka Panonia . . |
|--|--|

III.

4. Zdaj Vandálje, zdaj Gotini,
Žvabi no Herulovje,
Zdaj Lombardi so v množini
Kak zverjad pergnali se:
Zdaj strahotni, grozoviti
Hunovje vihrijo sem.
Gdo zamore zgovoriti
Strah v razbitji njihovem? . . | 18. Tak Slovencom Samo spravi
Zemle davno njihove,
V divji pervenski pušavi
Že od njih posvojene.
Ali Samo je le eden,
Ker Slovence vkupderži,
Ne za totim več nibeden
Tak slavite serčnosti! |
|--|--|

IV.

1. Bod' pozdravljen, o prijatno
Venčeni Cirkevnjak moj!
Tu moj duh okol obratno
Vu živočnosti postoj;
Tu, kamkol pogled te pela,
Sé ti serce veseli,
Kak Slovencom je tu cvela
Sreča njih've slavnosti . . .	6. Glej, kak dva solunska brata,
Svet' Ciril no svet Metod,
Za Slovence si zavdata
Poslavitni sveti trud,
Nje vučea, kak častiti
'Majo pravega Boga,
No v ponižnosti moliti
Neba, zemle Stvarnika.
7. Glej, kak šole že slovenske
Kozil včrediti hiti,
V kere mladi možki, ženske,
No vsa deca vkup cerčf.
Kak veselo se vučijo
Tam slovensko pismo štet'.
Vse veselja me budijo
Kam obrnem moj pogled. . .	18. Zdaj Slovenci pod Madjäre
Tam ste v vašem kralestvi,
Tu pod nemške pa Baväre
V grozno sužnost verženi!
Zato moj Cirkevnjak, srečno!
Kak mi koli si prijet,
Tak, me zdi, mi bo na večno
V sózah vtopen moj pogled.

V.

4. Otokar, Slovenec češki,
 Je krez Štajer poglavar,
 To za nas je glas nebeski,
 Bod' pozdravljen Otokar!
 Bistro ti pogled oberneš
 Tak do morja baltskega,
 Kak do Tersta z njim ogernes
 Lúdstva naš'ga naroda . .

17. Tu naš Ernest lute Krajnce,
 Čerstvo vojsko štajersko,
 Goričane no Dolajnce
 Njim postavi pod bradó;
 Tu Korošci no Hrovati,
 Močni nemški zlahtni še,
 Vsi postrašno orožnati,
 Turkom kažejo mejé . . .

Človek,

v pogledu na njegovo telo in dušo s kratkim návodom,
 kakó si ohraniti in utrditi zdravje.

(Za šolo in dom sestavil **Janko Leban.**)

(Dalje.)

§. 7.

U d j e.

S trupom se vežejo udje. V goranjem delu trupa na obeh straneh se nahajajo lakti. Lakti delimo zopet v pleče, gornji lakot, spodnji lakot in roko. Pleče je iz dveh kostij: iz ključnice in lopatice. Ključnica je nekoliko vkrivljena kost, katera se nahaja nad prvim rebrom in se sklepa s prsnico. Lopatica pa je trivoglata ploščata kost, katero močne mišice priklepajo na ogródi. Tam, kjer se lopatica in ključnica stikati, nahaja se okroglasta ponvica, v kojoj pristaje jabolčica gornjega lakta. Gornji lakot je iz ene same kosti, nazvane „nadalaktnica“; spodnji lakot pa je sestavljen iz dveh kosti: s podlaktnice in koželnice. Gornji in spodnji lakot se stikata v komolci. Opomniti je, da le pri človeku je nadalaktnica daljša od podlaktnice; pri živalih je to baš naopak.

§. 8.

R o k a.

Roka, mojstersko to delo stvaritve, je iz 27 kostij, katere se s pomočjo 124 sklepov držijo druga druge in ki se pregibljejo s pomočjo 40 mišic. Roka delimo v zapestje, dlan in prste. Vsak prst, izvzemši palec, je iz treh delov. Človeška roka se odlikuje z blazino na palci in s plošnatimi nohti.

§. 9.

B e d r o.

Bedro delimo na štiri dele, namreč na kol, stegno, kračo in nogo. Kolk je iz več kostij (iz črevnice, sednice in sramnice). Stegnica je največa in najmočnejša kost v človeškem telesu. Stegno ima zaokroženo meso, kar nahajamo le pri človeku. Navzgor se stegno okončuje v jabolčico, katera je vložena v ponvico, ki se nahaja tam, kjer se stikajo črevnica, sednica in sramnica. Krača je iz dveh kostij: iz golenice in piščali. Piščal je mnogo tanjša od golenice. Krači pripada tudi pogačica (po domače „jabolko na kolenu“); ta se nahaja v sklepu mej stegnom in golenico. Na to okroglasto kost poklekamo. Na dolanjem konci krače je nožni pregib imajoč dva